

УДК 81'342:378.011.32

Олена Пікуш, викладач кафедри практики англійської мови
Уляна Жирик, викладач кафедри практики англійської мови
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ФОНЕТИЧНА КОМПЕТЕНЦІЯ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ: ЗМІСТ ТА СТРУКТУРА

У статті розглядається проблема формування фонетичної компетенції у студентів мовних ВНЗ, значна увага приділена її змісту та структурі. Охарактеризовано складові ФК, подано приклади фонетичних ігор.

Ключові слова: фонетична компетенція, фонетичні навички, фонетичні ігри.

Лит. 10.

Елена Пикוש, преподаватель кафедры практики английского языка
Ульяна Жирик, преподаватель кафедры практики английского языка
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Иван Франко

ФОНЕТИЧЕСКАЯ КОМПЕТЕНЦИЯ СТУДЕНТОВ-ФИЛОЛОГОВ: СОДЕРЖАНИЕ И СТРУКТУРА

В статье рассматривается вопрос формирования фонетической компетенции студентов-филологов ВУЗ, значительное внимание уделено ее содержанию и структуре. Охарактеризованы составляющие ФК, приведены примеры фонетических игр.

Ключевые слова: фонетическая компетенция, фонетические навыки, фонетические игры.

Olena Pikush, Lecturer of Practice English Department
Ulyana Zhyryk, Lecturer of Practice English Department
Drohobych State Pedagogical University by I. Franko

PHONETIC COMPETENCE SKILLS OF STUDENTS OF LINGUISTIC: CONTAIN AND STRUCTURE

The articles focuses on the problem of developing phonetic competence skills formation in the students of linguistic higher educational establishments, much attention is paid to its contents and structure. Components of phonetic competence are characterized; some examples of phonetic games are suggested.

Keywords: phonetic competence, phonetic skills, phonetic games.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що сучасні тенденції викладання іноземної мови охоплюють всі аспекти мови, серед яких акт комунікації забезпечується лише за підтримки фонетичних норм. Таким чином фонетичні навички відпрацьовуються постійно. Вивчаючи чи повторюючи граматичний матеріал, виконуючи лексичні вправи, ми постійно працюємо над фонетикою, що, на нашу думку, сприяє розвитку фонетичної компетенції (ФК). Згідно досліджень відомих вчених, роль ФК полягає у формуванні виразного оформлення мовлення, виробленні стійких граматичних навичок говоріння, закріпленні слухо-вимовних навичок, тощо [3, 51].

Тому особливу увагу необхідно приділяти вивченню фонетики. Найбільш сприятливим для цього є комунікативний підхід, який формує комунікативні компетенції – можливості користуватися мовою залежно від конкретної ситуації. Цей підхід наближає навчальний процес до реального спілкування, яке включає як вимову мовця, так і сприйняття слухачами фонологічних процесів мовлення.

Проте, на жаль, значна частина учнів, студентів не покращила свої мовленнєві навички, а особливо вимову, за роки застосування комунікативного підходу. Це пояснюється зокрема вимогами зовнішнього тестування, де всі завдання письмового характеру, а також відсутністю усних екзаменів. Однак всім відомо, що одним з найважливіших та необхідних навичків для охочих спілкуватися англійською мовою є зрозуміла англійська вимова. Дуже часто неправильна вимова деяких звуків робить слово незрозумілим під час спілкування. З метою часткового вирішення проблеми розглянемо деякі питання формування ФК студентів-філологів та наведемо приклади фонетичних ігор.

Аналіз останніх публікацій. Упродовж останніх десятиріч в Україні активізувався інтерес до використання комунікативного підходу у навчальному процесі. Проблему фонетичної компетенції як його невід'ємної складової у ефективному навчанні фонетики та правильної вимови англійської мови, систематично досліджують провідні вчені-методисти. Значний внесок у її вивчення здійснили такі вчені як

Є. Пассов, Н. Гез, Т. Бровченко, М. Ляховицький, Л. Стабурова та інші.

Мета статті. Теоретично обґрунтувати методичні підходи до формування ФК у студентів мовних ВНЗ.

Виклад основного матеріалу. Європейська інтеграція стає ключовою ланкою відкриття України світом. З'являються принципово нові вимоги до підготовки вітчизняних та зарубіжних спеціалістів, зокрема студентів іноземних мовників. Тому сьогодні, коли процеси глобальної соціальної трансформації охоплюють дедалі більше різних сфер життєдіяльності суспільства, Україна накреслила орієнтир на входження у світовий освітній простір. З цією метою ефективно здійснюється модернізація освітньої діяльності у контексті глобалізації та інтеграції. Реалізація засад мовної освіти потребує розробки нових підходів до вивчення змісту, технології навчання та завдань. Тому поняття "компетенція" увійшло до складу операційних умінь, якими повинен оволодіти випускник факультетів іноземних мов ВНЗ. Відомо, що для здійснення ефективної іншомовної комунікації необхідним є володіння нормативною вимовою іноземної мови. Необхідно пам'ятати, що коректне фонетичне оформлення мовлення допомагає нам не лише передавати зміст, а також виражати своє ставлення до співрозмовника, впливати на нього і таким чином досягати мети висловлювання. Якщо говорити про майбутніх учителів іноземної мови, то вони використовуватимуть власну вимову як зразок для наслідування у процесі навчання учнів. Тому, беручи до уваги поняття "компетенція" розглядатимемо саме фонетичну компетенцію (ФК), яка потребує цілеспрямованої роботи у процесі підготовки майбутніх вчителів іноземних мовників. Проблемою ФК займається багато методистів. Вченими розробляється методики формування ФК (В.В. Перлова, А.О. Хомутова), вдосконалюються деякі аспекти фонетичного оформлення мовлення (О.О. Корзун, А.М. Хомицька) [1, 44]. Проте, згідно власного досвіду спостереження за навчальним процесом помічаємо, що рівень володіння ФК студентами до закінчення ВНЗ поступово знижується, хоча згідно з програмами для іноземних факультетів, студенти повинні володіти не лише лексичним та граматичним матеріалом, але й бути здатним фонетично вірно оформлювати своє власне мовлення. Мета навчання фонетики полягає в тому, щоб закласти у довготривалу пам'ять студентів нормативний склад вимовних елементів та автоматизувати їх відбір і комбінування [2, 30]. Фонетичні навички повинні постійно

вдосконалюватися в процесі оволодіння іноземною мовою, і до моменту закінчення навчання – досягти високого, навіть найвищого рівня. Натомість, як ми вже згадували, рівень володіння студентами фонетичною компетенцією є досить низький. Причинами цього є відсутність цілей оволодіння ФК майбутніми вчителями, різний рівень шкільної підготовки, обмеженість у відвідуванні лінгфонних кабінетів, а також небажання самих студентів самостійно вдосконалювати та підтримувати необхідний рівень власної фонетичної компетенції.

Згідно Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти визначення ФК включає знання та навички перцепції і продукції: звукових одиниць (фонем) мови та способів їх реалізації у певному контексті (алофонів); фонетичних ознак розрізнення фонем; фонетичного складу слів; наголосу і ритму фрази; фонетичної редукції; асиміляції і т.д. [5, 116].

Аналіз наукової літератури свідчить, що є розбіжності серед учених щодо визначення поняття ФК. Тому вважатимемо ФК як ієрархічно побудовану систему яка складається з таких компонентів як фонетичні знання та навички а закінчується фонетичним вмінням. Це означає, що студенти не лише повинні засвоїти знання, оволодіти вміннями та навичками, а й вміти реалізувати їх на практиці.

Беручи до уваги вище викладені точки зору, спробуємо сформулювати визначення поняття фонетичної компетенції. Отже, під ФК розуміємо здатність особи, базуючись на фонетичних знаннях та інтонаційних навичках, розпізнавати на слух автентичне мовлення та вірно оформлювати власне висловлювання враховуючи ситуацію спілкування, стилі, соціолінгвістичні особливості мовлення а також здійснювати постійний контроль процесу фонетичного оформлення мовлення [6, 39].

Спробуємо визначити структуру ФК та її взаємодію з іншими компетенціями, а саме навчальною, соціокультурною, іншомовною професійно-комунікативною та загальною компетенціями, якими повинен володіти вчитель іноземної мови, на думку С. Ніколаєвої [4, 15]. Слід зазначити, що основою процесу формування ФК є здатність студентів до автономного навчання, тобто здатність особистості усвідомлювати власні потреби і задовольняти їх завдяки особистому вибору форм, методів та засобів навчання, які вона вважає ефективними для оволодіння певними знаннями.

Навчальна компетенція є наступною складовою у формуванні ФК та підготовці вчителів іноземних мов. Оволодівши навчальною

компетенцією, студенти матимуть можливість розвивати та вдосконалювати власну фонетичну компетенцію.

Щодо саме ФК ми виділяємо рефлексію, яка спрямовується на вміння рефлексувати над власними мовними реалізаціями а також мовленням інших осіб, [3, 52] та рефлексію, яка спрямовується на навчальний процес та оволодіння цією компетенцією. Необхідно уточнити значення слова “рефлексія”. Словник іншомовних слів дає визначення рефлексії як форми теоретичної діяльності людини, спрямованої на осмислення власних дій. Якщо трактувати це поняття з точки зору професійної освіти вчителя іноземної мови, то рефлексія є вихідною точкою, засобом і процесом моделювання власного і чужого ставлення, знання чи незнання, дій по відношенню до об’єкта дослідження [8, 122].

Тому можемо вважати, що до складу фонетичної компетенції входять знання:

- фонетичної системи рідної та іноземної мов;
- особливостей артикуляційної бази двох мов;
- особливостей фонетичного оформлення різних стилів мовлення;
- вимовної норми;
- відмінностей у рівнях формальності реєстрів;
- сучасних тенденцій у вимові сегментних одиниць.

Необхідно уточнити, що під вимовною нормою, ми розуміємо певні еталони лексичних одиниць, які існують на даний час у певному мовному колективі та є обов’язковими для всіх членів колективу, а також правила їх вживання [2, 31].

Для ефективного функціонування комунікативної компетенції у процесі іншомовної міжкультурної комунікації необхідні умови для сформованості у студентів фонетичних навичок в аудіюванні, читанні, говорінні а також, певною мірою, у письмі. До рецептивних фонетичних навичок в аудіюванні належать:

- навички ігнорувати перешкоди, пов’язані з умовами комунікації та індивідуальними особливостями вимови носіїв іноземної мови (акценту, тощо);
- навички сприймати на слух автентичне мовлення;
- навички розрізняти соціолінгвістичні фонетичні маркери.

Важливо підкреслити, що продуктивні навички у говорінні включають:

- правильне оформлення власного висловлювання, враховуючи при цьому вимовні норми ІМ;
- вираження власного ставлення до предмета розмови, співрозмовника та ситуації спілкування;

- використання різних варіантів вимови відповідно до ситуації та стилю мовлення;

- здійснення фонетичного контролю мовлення, при спрямованій увазі на інші його компоненти такі як правильне синтаксичне оформлення речення, а також врахування лексичних та граматичних норм іноземної мови.

Відомо також, що для майбутнього вчителя іноземної мови є необхідними навички читання вголос, до яких відносимо:

- вміння вчителя голосно, чітко та виразно читати вголос;
- правильно розуміти та передавати задум автора за допомогою фонетичних засобів оформлення мовлення;
- розпізнавати, та за допомогою інтонації передавати різні відтінки значення.

Слід згадати, що розвиток професійно-комунікативної компетенції студентів є одним із очікуваних результатів оволодіння іноземною мовою. Тому професійно-комунікативний компонент ФК пов’язаний з лінгвометодичним фонетичним аналізом, адаптацією, демонстрацією вчителем фонетичних навичок та умінь носіїв мови в різноманітних навчально-комунікативних ситуаціях [6, 38].

Дослідники даної теми, такі як Ю.В. Головач, А.М. Хомицька, О.Е. Михайлова до вмінь, що безпосередньо пов’язані з професійним компонентом ФК відносять професійно-методичні уміння, що базуються на продуктивних фонетичних навичках, репродуктивних фонетичних навичках, рецептивних навичках; професійно-методичні вміння вчителів, які використовуються у процесі роботи над формуванням слухо-вимовних та інтонаційних навичок учнів тощо.

Таким чином, майбутній учитель іноземної мови повинен володіти:

- правильною автентичною вимовою;
- теоретичними знаннями фонетики іноземної мови, яку він навчає (добре бути обізнаним у фонетичних системах рідної та іноземної мов, у особливостях фонетичного оформлення різних стилів мовлення тощо);
- вмінням слухати, чути та виправляти помилки у вимові;
- підбирати та створювати фономатеріали для занять на уроці, в лінгвістичній лабораторії;
- методичним вмінням правильно і доступно пояснити учням вимову звуків, тренувати її, знаходити і виправляти помилки у вимові, виразно розмовляти, інтонувати;
- володінням технічними засобами, які застосовуються під час роботи над вимовою і читанням у середній школі [8, 241].

Як відомо, до складу ФК крім фонетичних знань та навичок належить і професійний та соціокультурний компоненти. Щоб забезпечити її ефективне функціонування та підтримувати вимову студентів на необхідному рівні, необхідно формувати здатність до автономного навчання та вміння здійснювати рефлексію процесу фонетичного оформлення мовлення та оволодіння ФК у студентів.

Розглянувши зміст та структуру фонетичної компетенції робимо висновки, що результат навчання фонетики залежить від використання методів навчання (Н. Гез, С. Ніколаєва, Г. Рогова). Досить ефективними є такі методи як спостереження за мовним матеріалом, пояснювально-ілюстративний матеріал, порівняння, аналогії з рідною мовою, тощо. Використання артикуляційно-зіставних прийомів, таких як наслідування зразка, розрізнення ролі звуків, порівняння написання та звучання звуків допомагають студентам усунути помилки у вимові та краще зрозуміти особливості англійської фонетики.

Запорукою успішності кращого оволодіння навичками вимови є використання інноваційних технологій навчання. Слід згадати, що представники комунікативної лінгвістики, британські фонетисти М. Hancock, G. Kelly, S. Lloyd широко застосовували їх у методичних системах. На нашу думку, фонетичні ігри, які використовують на заняттях з практичної фонетики, сприяють підвищенню пізнавальної активності студентів, допомагають краще сприймати та розуміти навчальний матеріал. Відомо, що будь-яка гра позитивно впливає на емоційний стан, допомагає краще сприйняти та зрозуміти навчальний матеріал, зацікавлює студентів та викладачів. Наведемо приклади фонетичних ігор.

Shadow Reading

Students try to speak at exactly the same speed and rhythm as the CD, then try one more time with the sound turned down in the middle of the recording to see if they are still in time when the sound is turned back up.

Syllables Snap

Students take turns turning over cards with words written on them from their packs. If the two words have the same number of syllables, the first person to say "Snap" and/ or slap their hands down on the cards wins all the cards that have been turned over so far. The person with most cards at the end of the game is the winner. This also works with vowel sounds in one syllable words and word stress.

Word Stress Pellmanism

Pellmanism (= pairs/ memory game) can be played

with the same cards as Snap, but is a slower game. All the cards are spread face down on the table and students take turns trying to find matching pairs of cards by which syllable is stressed. This is easier if all of the words have the same number of syllables. This game can also be played with students matching by vowel sounds or number of syllables.

The Yes?! Game

Students try to give as many different feelings and meanings to one word or sentence as they can by varying the stress and intonation. The other students guess what feeling they were trying to convey.

Sounds Brainstorming Board Race

Teams of students try to write as many words with the sound they have been given on the board as quickly as possible. Each team member can only write one word before they pass the pen onto someone else, but they can prompt each other. This also works for number of syllables and word stress.

Silently Mouthing

Students try to identify the word or sentence that the teacher or a student is mouthing silently. This is good for awareness of mouth position for English sounds.

Sounds Puzzle

You can get the logical parts of their brain working during pronunciation practice by hiding the sounds that make up a word that is the answer to the puzzle. Students find the sounds in common in each pair of words, put all the sounds together (mixed up or in order) and write the word they make.

Pronunciation Maze

This game also allows them to use a little bit of logical problem solving to help with a pronunciation task. In a grid, write a string of words with a common sound, e.g. the same vowel sound, between the top left corner and the bottom right corner. In all the other squares, write in words that people might think have the same sound but don't. Students then have to get from the starting point to the end by the right route. After they have finished, drill the words on the right route, and then all the surrounding ones with different sounds.

Common Pron Pictures

Students draw lines between the pairs of words that share the same sound on their sheet, and see what kind of picture is made by those lines. This can take a lot of preparation, but is easier if you just have the thing they draw as a letter of the alphabet, usually an upper case one as there are more straight lines.

No Sounds Listening Comprehension

Students try to identify which sentence in a dialogue the teacher or a student has chosen without them using any English sounds. This can be done by

waving your arms around to show sentence stress or intonation, or beating out the rhythm on the sentence on the table or your palm.

Висновок. Для здійснення іншомовної міжкультурної комунікації необхідним є володіння нормативною вимовою іноземної мови. Тому правильне фонетичне оформлення мовлення надає можливість передати зміст, виразити власне ставлення до співрозмовника чи ситуації, досягти мети висловлювання. Використання власної вимови викладача є зразком для наслідування учнів у процесі навчання. Тому, на нашу думку, існуючі методики навчання англійської фонетики потребують подальшого дослідження та вивчення шляхів покращення фонетичної компетенції студентів-філологів.

1. Бобир С.Л. Проблема формування фонологічної компетенції майбутнього вчителя англійської мови (на прикладі навчання логічного наголосу) // С.Л. Бобир // Мовна освіта: шлях до євроінтеграції: між нар. форум, 17 – 18 бер.2005 р.: тези – К., 2005. – С. 44 – 45.

2. Головач Ю.В. Требования к уровню сформированности профессионально-фонетической компетенции выпускников языкового педагогического вуза // Ю.В. Головач // Иноземні мови. – 1995. – № 1. – С. 29 – 31.

3. Єременко Т.С. Фонологічна компетенція викладача іноземної мови: сутність і структура / Т.С. Єременко // Мовна освіта: шлях до євроінтеграції: міжнар. форум, 17 – 18 бер.2005 р.: тези – К., 2005. – С.51 – 52.

4. Ніколаєва С.Ю. Основи сучасної методики викладання іноземних мов (схеми і таблиці): Навчальний посібник. – К.: Ленвіт, 2008. – 286 с.

5. Рекомендації Ради Європи з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / [наук. ред. С.Ю. Ніколаєва]. – К.: Ленвіт, 2003. – 261 с.

6. Петровська Ю.В. Проблеми автономного навчання іноземної мови у вищих технічних навчальних закладах / Ю.В. Петровська // Мовна освіта: шлях до євроінтеграції: міжнар. форум, 17 – 18 бер.2005 р.: тези – К., 2005. – С. 38 – 39.

7. Словник іншомовних слів [уклад. С.М. Морозов, Л.М. Шкарапута]. – К.: Наукова думка, 2000. – 680 с.

8. Соловова Е.Н. Методическая подготовка и переподготовка учителя иностранного языка: интегративно-рефлексивный подход: [монография] / Е.Н. Соловова. – М.: Изд-во Глосса-пресс, 2004. – 336 с.

9. Хомицкая А.Н. Профессионально-ориентированное совершенствование фонетической стороны иностранной речи студентов старших курсов языкового педагогического вуза (на материале английского языка): дис...канд.пед.наук: 13.00.02/Хомицкая Алла Николаевна. – Н. Новгород, 1999. – 278 с.

10. Електронний ресурс eHow.com http://www.ehow.com/way_5479504_phonetic-learning_games.html#ixzz2CwgNNhD2

Стаття надійшла до редакції 05.02.2013

“Немає того нового звичаю, який не був би старим”.

Джефрі Чосер
англійський поет

“Хтось запитав: “Чи правильно говорять, що за зло треба платити добром?
Вчитель сказав: А чим же тоді платити за добро ?
За зло треба платити по справедливості, а за добро – добром”.

Конфуцій
давньокитайський філософ

